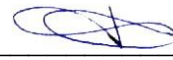

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кафедра археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри археології, спеціальних історичних і
правознавчих дисциплін

Олександр ФЕДЬКОВ

26 серпня 2026 р.

Зі змінами:

18 вересня 2026

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЦИВІЛЬНЕ І СІМЕЙНЕ ПРАВО»

підготовки здобувачів вищої освіти **першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти**

за освітньо-професійною програмою **Середня освіта (Історія та
правознавство)**

спеціальності **014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)**

предметна спеціальність **A4.03 Середня освіта (Історія та громадянська
освіта)**

галузі знань

A Освіта

мова навчання

українська.

2026-2027 н.п.

Розробники програми:

Юрій ХОПТЯР, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін

Затверджено на засіданні кафедри археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін

Протокол № 8 від 26 серпня 2026 року

Завідувач кафедри Олександр ФЕДЬКОВ

Зі змінами:

Протокол № 9 від 18 вересня 2026 року

Завідувач кафедри Олександр ФЕДЬКОВ

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньої програми

Анна СЕМЕНЮК-ПРИБАТЕНЬ

ВСТУП

Зміст робочої програми навчальної дисципліни «Ц і С право»

- 1.1. **Мета** вивчення навчальної дисципліни «Ц і С право»: сформувати у здобувачів вищої освіти елементи правового світогляду та культури, переконання необхідності вивчати і дотримуватися законодавства України.
- 1.2. Основні завдання вивчення дисципліни «Ц і С право»:
 - навчити дотримуватися норм чинного законодавства в академічному середовищі та в суспільстві в цілому;
 - ознайомити студентів з нормативно-правовими актами, що регулюють суспільні відносини;
 - спонукати до використання здобутих знань у практичній професійній діяльності;
 - вміти відповідально виконувати свої обов'язки, обстоювати особисті та професійні права і права своїх вихованців тощо.

2. ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика навчального курсу	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік навчання/ рік викладання	Другий 2026-2027.	
Семестр вивчення	Третій	
нормативна/вибіркова	Нормативна	
Кількість кредитів ЄКТС	6 кредити ЄКТС	
Загальний обсяг годин	180 год.	
Кількість годин навчальних занять	60 год.	
Лекційні заняття	60 год.	
Практичні заняття	0 год.	
Семінарські заняття	60 год.	
Лабораторні заняття	0 год.	
Самостійна та індивідуальна робота	60 год.	
Форма підсумкового контролю	Залік-іспит	

3. Статус дисципліни. Навчальна дисципліна належить до обов'язкових компонентів професійної підготовки.

4. Передумову для вивчення дисципліни:

Методика вивчення дисципліни передбачає врахування взаємозв'язків основних тем курсу з поняттями, термінами і категоріями природничо-економічних дисциплін у процесі вивчення яких студенти могли б отримати розуміння ролі професійної діяльності та праці індивіда загалом для суспільства та держави зокрема.

Освітня компонента пов'язана із такими навчальними дисциплінами як: «Історія та культура України», «Соціально-політичні студії», «Основи демократії та громадянські компетентності», «Соціологія» тощо.

5. Програмні компетентності навчання

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки.

Загальні компетентності:

ЗК 01 Здатність до абстрактного мислення аналізу та синтезу.

ЗК 02 Здатність вчитися і бути сучасно навченим.

ЗК 08 Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини і громадянина; реалізувати свої права і обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК 16 Оволодіння всіма необхідними знаннями, уміннями, навичками, компетентностями, передбаченими освітньо-професійною програмою.

СК 17 Здатність застосовувати теоретичні знання у навчальній та професійній діяльності, захищати законні права і інтереси суб'єктів навчального процесу, здійснювати компетенцію у галузі консультативної діяльності.

6. Очікувані результати навчання:

Програмні результати навчання

ПРН 07 Інтегрувати знання... цивільного, сімейного права... у професійну діяльність, проектувати знання загального правознавства на історичні події, процеси та явища сьогодення.

ПРН 15 Застосовувати набуті теоретичні знання з історії, громадянської освіти, правознавства та методики викладання фахової дисципліни у педагогічній практиці.

ПРН 21 Демонструвати системні знання та практичні навички з дисциплін передбачених даною освітньо-професійною програмою та навчальним планом.

ПРН 22 Вміти використовувати у професійній діяльності спеціальну історичну та правознавчу термінологію, користуватися фаховою науковою літературою.

Здобувач вищої освіти, вивчивши курс, повинен знати:

- основні положення цивільного та сімейного права;
- походження держави, права і сім'ї;
- ознаки і визначення сім'ї;
- учасників цивільних та сімейних відносин;
- право особи на сім'ю;
- державну охорону сім'ї;
- права та обов'язки подружжя;
- права та обов'язки матері, батька і дитини;
- права та обов'язки інших членів сім'ї;
- поняття та організаційно-правові форми влаштування дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування;
- умови укладення шлюбу (шлюбного договору);
- особливості усиновлення дітей громадянами України, які проживають за її межами та іноземцями.

Здобувач вищої освіти, вивчивши курс «Правознавства», повинен уміти:

- застосовувати знання про систему цивільного та сімейного права України;
- застосовувати Конституцію, Цивільний та Сімейний кодекси України;
- орієнтуватися в системі чинного законодавства;
- розробляти проекти угод, інших юридичних документів.

7. Методи навчання.

- Лекції для ознайомлення з основними теоретичними положеннями курсу «Правознавство».
- Семінарські заняття, на яких студенти матимуть змогу опрацювати джерела та наукову літературу; навчатися формулювати власні думки, робити аргументовані висновки, дискутувати.
- Самостійна робота з опрацювання окремих питань (написання рефератів, співбесіда).
- Виконання домашніх завдань, підготовка до контрольних заходів.

- Індивідуальні навчально-дослідні завдання, мета яких полягає у самостійному вивченні частини програмового матеріалу; систематизації, поглибленні, узагальненні, закріпленні й практичному застосуванні знань студентів з навчальної дисципліни (написання історіографічних та джерелознавчих оглядів, есе). Кейсовий метод, метод усного навчання, імітаційна і ділова гра.

8. Засобами діагностики результатів навчання є опитування, виконання семінарських, тести, самостійна робота, модульна контрольна робота, екзамен, зокрема із використанням модульного об'єктно-орієнтованого динамічного навчального середовища Moodle та ін.

9. Програма навчальної дисципліни:

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	разом	у тому числі				разом	у тому числі			
		лекції	сем. / практ. заняття	лабораторні заняття	самостійна робота		лекції	сем. / практ. заняття	лабораторні заняття	самостійна робота
Тема 1. (див. нижче)		5	5		8					
Тема 2.		5	5		8					
Тема 3.		5	5		8					
Тема 4		5	5		8					
Тема 5.		5	5		8					
Тема 6.		5	5		8					
Тема 7.		5	5		8					
Тема 8		5	5		4					
Тема 9		5	5							
Тема 10.		5	5							
Тема 11.		2	2							
Тема 12		2	2							
Тема 13		2	2							
Тема 14.		2	2							
Тема 15.		2	2							
Разом годин	180	60	60		60					

№	Тема і зміст лекцій (60 год.)	К-сть годин	Примітки
	Тема 1. Загальні положення цивільного права. 1. Поняття цивільного права. Предмет і метод цивільного права. 2. Принципи цивільного права.	5 год.	

	3. Функції цивільного права. 4. Цивільне законодавство України.			
	Тема 2. Цивільні правовідносини 1. Поняття, елементи і види цивільних правовідносин. 2. Здійснення цивільних прав і виконання обов'язків. 3. Захист цивільних інтересів. 4. Об'єкти цивільних прав. 5. Держава, фізичні та юридичні особи, як суб'єкти цивільного права.			
	ТЕМА 3. Правочини. 1. Поняття правочину, його ознаки та види. 2. Умови дійсності правочину. 3. Представництво і довіреність. 4. Строки у цивільному праві. 5. Позовна давність.			
	Тема 4. Особисті немайнові права фізичних осіб. Право власності та інші немайнові права. 1. Поняття особистих немайнових відносин. 2. Здійснення та захист особистих немайнових прав. 3. Загальні положення про право власності. 4. Речові права та їх захист на чуже майно. 5. Захист права власності.			

	Тема 5. Право інтелектуальної власності. 1. Цивільно-правове регулювання відносин, пов'язаних з творчою діяльністю. 2. Авторське право і суміжні права. 3. Право промислової власності. 4. Правові засоби індивідуалізації учасників товарного обороту, товарів і послуг.		
	Тема 6. Договірні зобов'язання. 1. Поняття та умови договору: укладення, зміна і розірвання. 2. Договір купівлі-продажі. 3. Договір міни (бартеру). 4. Договір дарування. 5. Договір довічного утримання.		
	Тема 7. Позадоговірні зобов'язання. 1. Публічна обіцянка винагороди. 2. Вчинення дій у майнових інтересах без доручення. 3. Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Зобов'язання, що виникають зі створення загрози життю і здоров'ю та майну. 4. Загальні положення відшкодування шкоди. 5. Відшкодування шкоди, заданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. 6. Відшкодування шкоди, заданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг). 7. Спадкове право.		
	Тема 8. Поняття сімейного права та правовідносин. 1. Визначення сімейного права, його значення в системі права:		

	предмет сімейного права, метод сімейного права, основні засади сімейного права. - Поняття та види сімейних правовідносин: виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин. - Захист сімейних прав та інтересів. - Строки у сімейному праві України. Тема 9. Сімейне законодавство. - Конституція України про шлюб та сім'ю. - Сімейний кодекс – основне джерело сімейного законодавства. - Закони та інші нормативно-правові акти в системі сімейного законодавства. - Цивільний кодекс України в системі сімейного законодавства. - Договір як джерело сімейно-правових норм. - Звичай як джерело сімейно-правових норм. - Міжнародні договори України в системі сімейного законодавства. Тема 10. Шлюб. - Поняття шлюбу та його правова природа. - Умови укладення шлюбу. - Порядок вступу до шлюбу та державна реєстрація шлюбу та її правове значення. - Умови недійсності шлюбу та визнання шлюбу неукладеним. Тема 11. Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя. - Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. - Види особистих немайнових прав і обов'язків подружжя. - Характеристика майнових правовідносин подружжя. - Правовий режим роздільного майна подружжя. - Правовий режим спільного майна подружжя. - Поділ сімейного майна подружжя. - Договірний режим майна подружжя. - Шлюбний договір. - Права та обов'язки подружжя щодо утримання.			
--	--	--	--	--

	Тема 12. Правовідносини батьків і дітей. 1. Визначення походження дітей. 2. Загальні підстави виникнення прав і обов'язків батьків і дітей. 3. Визначення походження дитини від батьків, які перебувають у шлюбі між собою. 4. Оспорювання батьківства, материнства. Тема 13. Особисті немайнові та майнові правовідносини батьків і дітей. 1. Поняття немайнових правовідносин батьків і дітей. 2. Правовідносини батьків і дітей з приводу майна. 3. Аліментні правовідносини батьків і дітей. 4. Обов'язки батьків утримувати дитину. 5. Стягнення аліментів за минулий час і заборгованість за аліменти. 6. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей та його виконання. 7. Припинення обов'язку батьків утримувати дитину. 8. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати батьків та його виконання. 9. Правовідносини інших членів сім'ї та родичів. 10. Особисті немайнові правовідносини інших членів сім'ї. 11. Майнові правовідносини інших членів сім'ї. Тема 14. Усиновлення як форма влаштування дітей. 1. Поняття та сутність усиновлення. 2. Умови, порядок та правові наслідки усиновлення. 3. Визнання усиновлення недійсним. 4. Скасування усиновлення. 5. Позбавлення усиновлювача батьківських прав. Тема 15. Опіка і піклування над дітьми. 1. Поняття і значення опіки та піклування над дітьми. 2. Встановлення опіки та піклування над дітьми. 3. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування. 4. Права та обов'язки опікунів та піклувальників. 5. Припинення опіки або піклування над дітьми. 6. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх		
--	--	--	--

	обов'язків.			
--	-------------	--	--	--

Плани практичних занять (60 год.).

Тема 1. Загальна характеристика цивільного права України

1. Цивільне право як приватне право. Предмет і метод цивільного права.
2. Принципи цивільного права.
3. Система цивільного права. Цивільне право у системі права.
4. Джерела (форми) цивільного права.
5. Цивільне право України та приватноправові системи сучасності.
6. Цивільне право України як наука та навчальна дисципліна.

Тема 2. Цивільні правовідносини. Фізичні та юридичні особи як учасники цивільних відносин

1. Поняття цивільних правовідносин.
2. Види цивільних правовідносин.
3. Структура цивільних правовідносин. Підстави їх виникнення, зміни і припинення.
4. Цивільна правоздатність фізичної особи.
5. Цивільна дієздатність фізичної особи.
6. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою: підстави та правові наслідки.
7. Поняття, ознаки та загальна характеристика юридичних осіб.
8. Види юридичних осіб. Господарські товариства.
9. Порядок створення та припинення юридичної особи

ТЕМА 3. Об'єкти цивільних прав. Строки та терміни в цивільному праві

1. Поняття об'єктів цивільного права.
2. Класифікація речей
3. Поняття, значення та правова природа строків (термінів) у цивільному праві.
4. Види цивільно-правових строків (термінів).
5. Порядок визначення та обчислення строків (термінів).
6. Позовна давність: обчислення, зупинення перебігу, переривання, правові наслідки спливу.

ТЕМА 4. Спадкові правовідносини.

1. Загальна характеристика спадкового права.
2. Спадкування за заповітом.
3. Спадкування за законом.

4. Здійснення права на спадкування.
5. Особливості спадкування окремих видів майна.
6. Спадковий договір.

ТЕМА 5. Зобов'язальне право. Правочини.

1. Поняття та ознаки зобов'язань.
2. Види зобов'язань.
3. Виконання зобов'язань.
4. Забезпечення виконання зобов'язання.
5. Припинення зобов'язання.
6. Поняття правочину, його ознаки та види.
7. Умови дійсності правочину. Форма правочину.
8. Недійсні правочини.
9. Правові наслідки недійсності правочину.

ТЕМА 6. Загальні положення про цивільно-правовий договір. Договори про передачу майна у власність.

1. Поняття, види, зміст, порядок укладення, зміни та розірвання договору.
2. Договори про передачу майна у власність. Договір купівлі-продажу.
3. Договори роздрібної купівлі-продажу, поставки, контрактації, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.
4. Договори міни, дарування, ренти, довічного утримання
5. Договори про передачу майна у тимчасове користування.
6. Договори про виконання робіт та надання послуг.

ТЕМА 7. Договори, пов'язані з розрахунково-кредитними відносинами. Договори про спільну діяльність.

1. Договір позики.
2. Кредитний договір.
3. Договір банківського вкладу.
4. Договір банківського рахунка.
5. Договір факторингу.
6. Розрахунки в цивільних правовідносинах.
7. Договори про спільну діяльність. Спільна діяльність.
8. Просте товариство.

Тема 8. Поняття сімейного права та правовідносин.

1. Визначення місця сімейного права в системі права:

- а) сімейне право в системі права;
 - б) сімейне право в системі права: сучасне бачення.
- 2. Предмет сімейного права.
- 3. Метод сімейного права:
 - а) способи правового регулювання: дозвіл, заборона, позитивне зобов'язання;
 - б) особливості суб'єктивних прав та обов'язків учасників сімейних правовідносин;
 - в) основні чинники, які обумовлюють сутність методу сімейного права.
- 4. Основні засади сімейного права.
- 5. Сімейні правовідносини:
 - а) поняття та види сімейних правовідносин;
 - б) підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин.
 - в) здійснення сімейних прав та припинення сімейних правовідносин.
- 6. Захист сімейних прав та інтересів.
- 7. Строки у сімейному праві України.

Тема 9. Сімейне законодавство.

- 1. Конституція України про шлюб та сім'ю.
- 2. Сімейний кодекс – основне джерело сімейного законодавства.
- 3. Закони та інші нормативно-правові акти в системі сімейного законодавства.
- 4. Цивільний кодекс України в системі сімейного законодавства.
- 5. Договір як джерело сімейно-правових норм.
- 6. Звичай як джерело сімейно-правових норм.
- 7. Міжнародні договори України в системі сімейного законодавства.
- 8. Норми сімейного права іноземних держав у системі сімейного законодавства України.

Тема 10. Шлюб.

- 1. Поняття шлюбу та його правова природа.
- 2. Умови укладення шлюбу.
- 3. Порядок вступу до шлюбу.
- 4. Державна реєстрація шлюбу та її правове значення.
- 5. Недійсність шлюбу.
- 6. Визнання шлюбу неукладеним.

Тема 11. Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя.

- 1. Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків подружжя.

2. Види особистих немайнових прав і обов'язків подружжя.
3. Характеристика майнових правовідносин подружжя.
4. Правовий режим роздільного майна подружжя.
5. Правовий режим спільного майна подружжя.
6. Поділ сімейного майна подружжя.
7. Договірний режим майна подружжя.
8. Шлюбний договір.
9. Права та обов'язки подружжя щодо утримання.

Тема 12. Правовідносини батьків і дітей.

1. Визначення походження дітей.
2. Загальні підстави виникнення прав і обов'язків батьків і дітей.
3. Визначення походження дитини від батьків, які перебувають у шлюбі між собою.
4. Оспорювання батьківства, материнства.

Тема 13. Особисті немайнові та майнові правовідносини батьків і дітей.

1. Поняття немайнових правовідносин батьків і дітей.
2. Правовідносини батьків і дітей з приводу майна.
3. Аліментні правовідносини батьків і дітей.
4. Обов'язки батьків утримувати дитину.
5. Стягнення аліментів за минулий час і заборгованість за аліменти.
6. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей та його виконання.
7. Припинення обов'язку батьків утримувати дитину.
8. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати батьків та його виконання.
9. Правовідносини інших членів сім'ї та родичів.
10. Особисті немайнові правовідносини інших членів сім'ї.
11. Майнові правовідносини інших членів сім'ї.

Тема 14. Усиновлення як форма влаштування дітей.

1. Поняття та сутність усиновлення.
2. Умови, порядок та правові наслідки усиновлення.
3. Визнання усиновлення недійсним.
4. Скасування усиновлення.
5. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Тема 15. Опіка і піклування над дітьми.

1. Поняття і значення опіки та піклування над дітьми.
2. Встановлення опіки та піклування над дітьми.
3. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування.
4. Права та обов'язки опікунів та піклувальників.
5. Припинення опіки або піклування над дітьми.

6. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.

10. Форми поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку засвоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування, письмового експрес-контролю, виступів студентів при обговоренні теоретичних питань, виконання практичних завдань, а також у формі тестування.

Формою підсумкового контролю, відповідно до ОПП, є залік.

11. Критерії оцінювання результатів навчання.

Поточний контроль	Модульна контрольна робота	Самостійна робота	Підсумкова оцінка
40 балів 20 балів	40 бали 30 балів	20 балів 10 балів	100 балів 60 балів

Критерії оцінювання семінарського заняття.

Поточний контроль проводиться з метою перевірки рівня підготовки здобувачів вищої освіти за визначеною темою; забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та здобувачами вищої освіти, управління навчальною мотивацією здобувачів.

Оцінювання на семінарських заняттях відбувається за 12 бальною системою відповідно до критеріїв визначених «Положенням про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка». Максимальний бал оцінки поточної успішності здобувачів вищої освіти на навчальних заняттях рівний 12.

Тематика Самостійної роботи (60 год.).

№	Зміст самостійної роботи	К-сть годин	Примітки
	Теми		
1.	Конституція України – основа правової держави та громадянської злагоди в суспільстві.	6	

2.	Історія світового конституційного досвіду.	6	
3.	Народовладдя України та форми його здійснення.	6	
4.	Види референдумів.	6	
5.	Виборче право та виборча система в Україні.	6	
6.	Територіальний устрій України.	6	
7.	Автономна республіка Крим – автономія України.	6	
8.	Громадянство України, як один з інститутів конституційного права.	6	
9.	Конституційні права, свободи та обов'язки громадян України, гарантії їх дотримання.	6	
10.	Загальні характеристики системи органів державної влади і місцевого самоврядування в Україні.	6	

Питання для контролю.

1. Цивільне право як приватне право. Предмет і метод цивільного права.
2. Принципи цивільного права.
3. Система цивільного права. Цивільне право у системі права.
4. Джерела (форми) цивільного права.
5. Цивільне право України та приватноправові системи сучасності.
6. Цивільне право України як наука та навчальна дисципліна.
7. Поняття цивільних правовідносин.
8. Види цивільних правовідносин.
9. Структура цивільних правовідносин. Підстави їх виникнення, зміни і припинення.
10. Цивільна правоздатність фізичної особи.
11. Цивільна дієздатність фізичної особи.
12. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою: підстави та правові наслідки.
13. Поняття, ознаки та загальна характеристика юридичних осіб.
14. Види юридичних осіб. Господарські товариства.
15. Порядок створення та припинення юридичної особи
16. Поняття об'єктів цивільного права.
17. Класифікація речей
18. Поняття, значення та правова природа строків (термінів) у цивільному праві.

19. Види цивільно-правових строків (термінів).
20. Порядок визначення та обчислення строків (термінів).
21. Позовна давність: обчислення, зупинення перебігу, переривання, правові наслідки спливу.
22. Загальна характеристика спадкового права.
23. Спадкування за заповітом.
24. Спадкування за законом.
25. Здійснення права на спадкування.
26. Особливості спадкування окремих видів майна.
27. Спадковий договір.
28. Поняття та ознаки зобов'язань.
29. Види зобов'язань.
30. Виконання зобов'язань.
31. Забезпечення виконання зобов'язання.
32. Припинення зобов'язання.
33. Поняття правочину, його ознаки та види.
34. Умови дійсності правочину. Форма правочину.
35. Недійсні правочини.
36. Правові наслідки недійсності правочину.
37. Поняття, види, зміст, порядок укладення, зміни та розірвання договору.
38. Договори про передачу майна у власність. Договір купівлі-продажу.
39. Договори роздрібної купівлі-продажу, поставки, контрактації, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.
40. Договори міни, дарування, ренти, довічного утримання
41. Договори про передачу майна у тимчасове користування.
42. Договори про виконання робіт та надання послуг.
43. Договір позики.
44. Кредитний договір.
45. Договір банківського вкладу.
46. Договір банківського рахунка.
47. Договір факторингу.
48. Розрахунки в цивільних правовідносинах.
49. Договори про спільну діяльність. Спільна діяльність.
- 50. Просте товариство.**
51. Визначення місця сімейного права в системі права:
52. Предмет сімейного права.
53. Метод сімейного права:
54. Основні засади сімейного права.
55. Сімейні правовідносини:
56. Захист сімейних прав та інтересів.
57. Строки у сімейному праві України.
58. Конституція України про шлюб та сім'ю.
59. Сімейний кодекс – основне джерело сімейного законодавства.
60. Закони та інші нормативно-правові акти в системі сімейного законодавства.
61. Цивільний кодекс України в системі сімейного законодавства.
62. Договір як джерело сімейно-правових норм.
63. Звичай як джерело сімейно-правових норм.
64. Міжнародні договори України в системі сімейного законодавства.
65. Норми сімейного права іноземних держав у системі сімейного законодавства України.
66. Поняття шлюбу та його правова природа.
67. Умови укладення шлюбу.

68. Порядок вступу до шлюбу.
69. Державна реєстрація шлюбу та її правове значення.
70. Недійсність шлюбу.
71. Визнання шлюбу неукладеним.
72. Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків подружжя.
73. Види особистих немайнових прав і обов'язків подружжя.
74. Характеристика майнових правовідносин подружжя.
75. Правовий режим роздільного майна подружжя.
76. Правовий режим спільного майна подружжя.
77. Поділ сімейного майна подружжя.
78. Договірний режим майна подружжя.
79. Шлюбний договір.
80. Права та обов'язки подружжя щодо утримання.
81. Визначення походження дітей.
82. Загальні підстави виникнення прав і обов'язків батьків і дітей.
83. Визначення походження дитини від батьків, які перебувають у шлюбі між собою.
84. Оспорування батьківства, материнства.
85. Поняття немайнових правовідносин батьків і дітей.
86. Правовідносини батьків і дітей з приводу майна.
87. Аліментні правовідносини батьків і дітей.
88. Обов'язки батьків утримувати дитину.
89. Стягнення аліментів за минулий час і заборгованість за аліменти.
90. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей та його виконання.
91. Припинення обов'язку батьків утримувати дитину.
92. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати батьків та його виконання.
93. Правовідносини інших членів сім'ї та родичів.
94. Особисті немайнові правовідносини інших членів сім'ї.
95. Майнові правовідносини інших членів сім'ї.
96. Поняття та сутність усиновлення.
97. Умови, порядок та правові наслідки усиновлення.
98. Визнання усиновлення недійсним.
99. Скасування усиновлення.
100. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.
101. Поняття і значення опіки та піклування над дітьми.
102. Встановлення опіки та піклування над дітьми.
103. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування.
104. Права та обов'язки опікунів та піклувальників.
105. Припинення опіки або піклування над дітьми.
106. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.

Відповіді студентів на практичних заняттях оцінюються за 12-бальною системою за наступними критеріями:

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий	1	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів,

(понятійний)		фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	2	Здобувач вищої освіти мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні „так” чи „ні”; може самостійно знайти в підручнику відповідь. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	3	Здобувач вищої освіти намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі властивості; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру; за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
Середній (репродуктивний)	4	Здобувач вищої освіти володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його, провести за зразком розрахунки; орієнтується у поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
	5	Здобувач вищої освіти знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але окремі висновки не логічні, не послідовні. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
	6	Здобувач вищої освіти розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами. Здобувач переважно

		дотримується принципів академічної доброчесності.
Достатній (алгоритмічний о дієвий)	7	Здобувач вищої освіти правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими теоріями і фактами, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; скласти таблиці, схеми. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	8	Знання здобувачем вищої освіти досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	9	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії, нормативні документи; формулює закони; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
Високий (творчо-професійний)	10	Здобувач вищої освіти володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності різних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні тенденції, факти, явища, процеси; самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи

		різні явища, процеси. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	11	Здобувач вищої освіти володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні явища, процеси; займає активну життєву позицію. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	12	Здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.

Відвідування занять. Очікується, що всі студенти відвідають лекційні та семінарські заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт, передбачених курсом.

«Положення про організацію освітнього процесу в КІНУ імені Івана Огієнка»

URL: <https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view>

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Після вивчення освітнього компоненту здобувачі пишуть модульну контрольну роботу.

Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі. До її написання допускаються усі студенти. Позитивну оцінку за МКР не рекомендується покращувати.

Невиконання МКР оцінюється 0 балів.

Здобувачі вищої освіти, які за результатами виконання модульних контрольних робіт отримали рейтинговий бал менший 60 % від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для виконання або не виконали завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Модульна контрольна робота проводиться у формі письмової відповіді на запропоновані запитання. Максимальна кількість балів за МКР – 40. Для зарахування модульної контрольної роботи мінімальна кількість набраних балів повинна становити не менше 24, у іншому випадку МКР потрібно виконати повторно.

Оцінювання модульної контрольної роботи

Шкала ECTS	Критерії оцінювання
«відмінно»	Здобувач вищої освіти у відповідях на варіант МКР демонструє глибокі знання з Політичної ризикології, повною мірою володіє матеріалом, що дозволяє виявляти розуміння змісту предмету, його основних положень, категоріального апарату тощо, може обґрунтовувати свої судження, аргументуючи правильну відповідь, логічно та послідовно формулює текст відповідей на поставлені завдання.
«добре»	Результати відповідей здобувача вищої освіти на варіант МКР відповідають тим самим вимогам, що й для оцінки «відмінно», але при цьому здобувач допускає певні неточності та незначні помилки. Здобувач володіє матеріалом, правильно відповідаючи на поставлені завдання, логічно формулює відповіді, намагаючись аргументувати їх.
«задовільно»	Відповіді здобувача вищої освіти на варіант МКР дозволяють виявити знання і розуміння основних положень предмета, певне володіння категоріальним апаратом, проте характеризуються фрагментарністю, відсутністю повноти та аргументованості. Здобувач допускає помилки при відповідях на питання МКР, не вміє достатньо обґрунтувати свої судження.
«незадовільно»	Відповіді здобувача вищої освіти на варіант МКР не виявили знань та розуміння основних положень предмета, що спричинило

	значну кількість помилок або, взагалі, повну/часткову відсутність відповідей. Здобувач не вміє логічно побудувати відповідь, обґрунтовувати свої судження, плутається у розумінні категоріального апарату тощо.
--	---

Критерії оцінювання самостійної роботи

Робота оцінюється в 20-18 балів, якщо: автором чітко поставлена проблема і представлена власна точка зору стосовно її вирішення; проблема розкрита на високому теоретичному рівні, простежені системні зв'язки предмету дослідження, подані обґрунтування заявлених характеристик з коректним використанням фахових термінів, що мають відношення до завдання; надана аргументація власної думки з опорою на соціально-політичний аспект в контексті проблематики; робота розгорнуто розкриває заявлену тему.

Робота оцінюється в 16-18 балів, якщо: представлена власна точка зору(позиція, ставлення) стосовно вирішення проблеми; тема розкрита з конкретним використанням спеціальних понять у контексті відповіді (теоретичні зв'язки та обґрунтування явно не простежуються); надана аргументація власної думки з опорою на факти розвитку соціально-політичних уявлень з проблематики; заявлена тема розкрита не в повній мірі, зокрема не проаналізовані деякі суттєві характеристики предмету аналізу.

Робота оцінюється в 14-16 балів, якщо: представлена власна точка зору(позиція, ставлення) при розкритті проблеми; проблема розкрита при формальному використанні фахових термінів; дана аргументація своєї думки з опорою на факти розвитку соціально-політичних уявлень з проблематики без теоретичного обґрунтування; заявлена тема розкрита не до кінця, а саме: розкриті лише деякі суттєві характеристики предмету дослідження.

Робота оцінюється в 12-14 бали, якщо: представлена власна точка зору(позиція, ставлення) при розкритті проблеми; проблема розкрита на буденному(а не теоретичному) рівні; аргументація власної думки слабо пов'язана з розкриттям проблеми; опущений аналіз суттєвих характеристик явища, тобто розкриті лише несуттєві характеристики предмету дослідження.

Робота оцінюється в 0 балів, якщо: робота є плагіатом, тобто коли автор скористається нечесним шляхом представлення чужих думок власними.

Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її не зарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. URL: <https://integrity.kpnu.edu.ua/>

Використання здобувачами вищої освіти в освітньому процесі інструментів ШІ чітко визначено «[Положенням про використання штучного](#)

інтелекту в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка», введено в дію наказом в.о. ректора від 02 вересня 2026 р., № 144-ОД.
URL: <https://drive.google.com/file/d/1eDvHgbvZUYojWNwNwkIED66qGDPPpHrB/view>

Політика використання інструментів штучного інтелекту (ШІ):

1. ДОЗВОЛЕНІ ФОРМИ ЗАСТОСУВАННЯ (АСИСТИВНА ФУНКЦІЯ).

Використання генеративного ШІ (на кшталт ChatGPT, Claude тощо) допускається виключно як допоміжного (асистивного) інструменту для:

- пошуку ідей, тематичних матеріалів та додаткових джерел інформації (із обов'язковою верифікацією фактів за першоджерелами);
- лінгвістичного та стилістичного редагування тексту (перевірка граматики, корекція стилю, переклад матеріалів).

2. ОБМЕЖЕННЯ ТА АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ (ЗАБОРОНИ).

• **Заборона повної автоматичної генерації:** Подання згенерованого ШІ тексту чи аналітичних даних як власних оригінальних розробок (есе, рефератів, результатів виконання практичних/лабораторних завдань, самостійних робіт) кваліфікується як порушення академічної доброчесності. Роботи, виконані шляхом повного автоматичного копіювання, до розгляду не приймаються.

• **Відповідальність за недостовірність («галюцинації» ШІ):** Здобувач несе персональну відповідальність за точність поданих даних. Роботи, що містять згенеровані ШІ вигадані джерела, неіснуючі цитати або викривлені факти, оцінюються незадовільно.

• **Маркування використання ШІ:** У разі застосування інструментів ШІ під час виконання поточних або самостійних завдань, здобувач зобов'язаний зазначити це у примітці до роботи, вказавши назву сервісу та характер його використання.

3. СУВОРА ЗАБОРОНА.

Використання будь-яких інструментів ШІ під час заходів підсумкового контролю (іспити, модульні контрольні роботи) суворо заборонено.

Рейтингова оцінка з кредитного модуля

Рейтингова оцінка з кредитного модуля – сумарна підсумкова оцінка за багатобальною шкалою рівня засвоєння здобувачем вищої освіти певного кредитного модуля (навчальної дисципліни) упродовж його вивчення.

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ECTS	Рекомендовані системою ECTS статистичні значення (у %)	Екзаменаційна оцінка за національною шкалою
90-100 і більше	A (відмінно)	10	відмінно
82-89	B (дуже добре)	25	добре
75-81	C (добре)	30	
67-74	D (задовільно)	25	задовільно

60-66	Е (достатньо)	10	
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)		незадовільно
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)		

Перескладання рейтингових оцінок (від 60 і більше балів) з метою їх підвищення дозволяється лише у виняткових випадках за погодженням з деканом історичного факультету та з дозволу ректора університету.

12. Умови визначення успішного засвоєння освітнього компоненту «Правознавства»:

- кредити присвоюються здобувачам вищої освіти після завершення навчальної дисципліни та успішного оцінювання досягнутих ними результатів навчання;

- критерієм успішного проходження здобувачем вищої освіти оцінювання результатів навчання є досягнення ним мінімального порогового рівня оцінок за кожним запланованим результатом навчання освітнього компоненту та мінімального порогового рівня оцінки за освітнім компонентом загалом, яких складає 60 % від максимально можливої кількості балів, визначеної відповідними нормативними документами Університету;

- здобувачам вищої освіти, які за результатами підсумкового контролю отримав незадовільну оцінку, дозволяють ліквідувати академічну заборгованість після належної підготовки;

- ліквідацію академічної заборгованості за результатами семестрового контролю дозволяють до початку наступного семестру в час, визначений графіком ліквідації академічної заборгованості, та допускають не більше двох разів: перший раз – викладачеві, другий – комісії, яку створюють за розпорядженням декана факультету.

- за неуспішного проходження оцінювання результатів навчання за освітнім компонентом кредити здобувачу вищої освіти не присвоюють.

В умовах застосування дистанційних технологій навчання організація поточного і семестрового контролю відбувається відповідно до «Порядку організації поточного та семестрового контролю із застосуванням дистанційних технологій навчання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (зі змінами)» (https://drive.google.com/file/d/15qM6nA_NtvOZxOYz4Hzc8DZNgnAiL_zz/view).

13. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна: Вивчення курсу не потребує спеціального матеріально-технічного та/або інформаційного забезпечення, однак можливе використання технічних засобів для демонстрування презентацій (ноутбук, проектор). Передбачається застосування об'єктно-модульного динамічного середовища навчання MOODLE. Можливе використання застосунків для проведення відеоконференцій.

14.Рекомендована література

Нормативні документи:

1. Європейська соціальна хартія ETS № 35 прийнята Радою Європи: Міжнародний документ від 18 жовтня 1961. Інформаційний бюлетень Міністерства праці України “Людина і праця”. 1992. № 5
2. Загальна декларація прав людини. Резолюція 217А (II) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Резолюція 2200-A (III) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 р. Ратифікований Українською РСР згідно з Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19 жовтня 1973 р. № 2148. URL: <http://www.rada.gov.ua>
4. Конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Перший протокол та протоколи № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Ратифіковані Україною 17 липня 1997 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>
5. Конституція України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. Редакція 01.01.2020. *Законодавство України* : база даних / Верховна рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Кодекс законів про працю України, редакція 27.04.2021 р. *Законодавство України* : база даних / Верховна рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
7. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Офіційний вісник України. 2003. №11. 28 березня. ст.461
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984 1984 р., № 51, ст. 1122
9. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII, редакція 27.01.2021 р. *Законодавство України* : база даних / Верховна рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>
10. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 р. № 108/95ВР . Відомості Верховної Ради України. 1995. № 17. ст.121.
11. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01 липня 1993 р. № 3356XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 36. ст.361.
12. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 р. № 1045XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 45. ст.397

13. Про державну службу / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 4, ст.43. Редакція від 28.05.2023. *Законодавство України* : база даних / Верховна рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

Основні джерела:

1. Коментар до Конституції України. К. АТ Книга, 2016. 376 с.
2. Конституційне право України./ За ред. Тація В.Я., Погорілка В.Ф., Тодики Ю.М. К.: Право, 2019. 421 с.
3. Котюк В.О. Основи держави і права. К.: Просвіта, 2017. 309 с.
4. Мелашенко В.Ф. Основи Конституційного права України. К.: Юрінком, 2015. 387 с.
5. Молдован В. Основи держави і права. К.: Право, 2016. 276 с.
6. Нагаєвський І. Історія української держави. К.: Просвіта, 2014. 420 с.
7. Правознавство // За ред. М.Наснюка. Львів :Каменяр, 2014. 367 с.
8. **Правознавство // За ред. В.В.Копейчикова. К.: Юрінком, 2011. 489 с.**
9. **Сімейний кодекс України.** К.: Алерта, 2019. 81 с.
- 10.**Сімейне право України: Підручник / Заг. Ред.. В.І.Борисової та І.В.Жилінкова.** – К.:Юрінком Інтер, 2016. – 264 с.
- 11.**Хоптяр Ю.А. Основи конституційного права.** – Кам'янець-Подільський: Юіюм, 2000.
- 12.**Хоптяр Ю.А. Основи права.** Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори», 2002. 284 с.
- 13.**Хоптяр Ю.А. Адамовський В.І. Основи правознавства: Навчальний посібник.** Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2011. 296 с.
- 14.**Хоптяр Ю.А. Адамовський В.І. Основи правознавства: Навчальний посібник.** – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2020. 298 с.
- 15.Хрестоматія з правознавства. –К: Юрінком Інтер., 2018. 432 с.
- 16.Цивільний кодекс України. – К.: Алерта, 2022. 328 с.
- 17.Цивільне право // За ред. О.В.Дзери. -К.: Юрінком Інтер, 2021. 257 с.

Допоміжні матеріали:

1. Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах: матеріали VII Всеукраїнської науковопрактичної конференції (м. Харків, 16 листопада 2018 р.) ; за заг. ред. К. Ю. Мельника. Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 427 с.
2. Договір у цивільному і трудовому праві [Текст]: довідник / Я. М. Шевченко [та ін.]; ред. Ю. С. Шемшученко, Я. М. Шевченко; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. - К.: Видавничий Дім "Юридична книга", 2020. 278 с.

3. Кодекс Законів про працю України з постатейними матеріалами / ред. В.С. Ковальський. К.: Юрінкомінтер, 2016. 1200 с.
4. Лукаш С. С. Співвідношення централізованого і локального регулювання трудових відносин в умовах ринкової економіки: монографія. Х. : ФІНН, 2009. 368 с.
6. Мельник К. Ю. Трудове право України : підручник. Харків: Діса плюс, 2024. 480 с.
5. Мельник К. Ю. Проблеми правового регулювання трудових відносин службовців правоохоронних органів : монографія. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2019. 360 с.
6. Мельник, К. Ю. Проблеми юридичних гарантій трудових прав працівників при укладенні, зміні та розірванні трудового договору : монографія. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 240 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. www.zakon2.rada.gov.ua (Законодавство України).
2. <https://www.kmu.gov.ua> (Нормативна база Кабінету міністрів України).
3. <https://mon.gov.ua> (Нормативно-правова база освіти).
4. <http://pidruchniki.ws> (Підручники з основ правознавства)
5. www.nbuv.gov.ua (Національна бібліотека України ім. І.І. Вернадського).
6. www.his.1september.ru/urok (Методичні розробки та рекомендації з викладання суспільних дисциплін).
7. www.britannica.com (Он-лайн енциклопедія «Британіка»).
8. www.uk.wikipedia.org (Україномовна версія он-лайн енциклопедія «Вікіпедія»).
9. <https://wiki.cuspu.edu.ua> (Навчальний курс «Методика навчання правознавства»)